ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

6-son (2024-yil, iyun)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2024

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
2024, № 6

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrdagi qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.
Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy
Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY’ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich– pedagogika fanlari doktori, professor
Mas’ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor
Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)
Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta’limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)
Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta’lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)
Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)
Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor
Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)
Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor
Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor
O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor
Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor
Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor
Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor
Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)
To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Dilova Nargiza Gaybullayevna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Jumayev Rustam G’aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Nurulloyev Firuz No‘monjonovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Navruz-Zoda Layli Baxtiyorovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Fayziyeva Umida Asadovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xalikova Umida Mirovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

21.	***SOBIROV Axror Burxonovich***	Ijtimoiy psixologik bilimdonlik samarali muomalaning muhim omili	97
22.	***MATYAKUBOVXamidjan Razzaqovich, SOTIMOVA Farog’at Safarboy qizi***	Texnologiya mashg’ulotlarida o’quvchilarga politexnik ta’lim berishning didaktik yondashuvlari va tamoyillar	102
23.	***TO’XTAYEVA Munira Omonovna***	O’quvchilarda kognitiv qobiliyatning rivojlanishida didaktik o’yinlar o’rni	107
24.	***TEMIROVA Gulbahor G`ulomovna, YUSUPOVA Nodira Nurdinovna***	Kreativ ta’limda interaktiv texnologiyalardan foydalangan holda o‘quvchilarning kreativ kompetentligini shakllantirish	113
25.	***UMAROVA Zebiniso Nizom qizi***	Zamonaviy metodologiyada sotsiomadaniy kompetensiyaning o‘rni	117
26.	***XUDAYAROV Sa’nat Samadovich, SAFAROV Fayoz Obloqulovich***	Ko‘zi ojiz o‘quvchilarga kombinatorikaning asosiy qoidalarini tushuntirish metodikasi	122
27.	***XASANBOEV Azizbek Botirali o‘g‘li***	Turli yosh bosqichlarida xulq-atvor deprivatsiyasining namoyon bo`lishi	126
28.	***XUDAYKULOVA Zarifa Ummatkulovna***	Opportunities for preparing students for spiritual and educational activities on the basis of axiological approaches	131
29.	***ПИРМАНОВА Гавхар Назаркуловна***	Развитие интеллектуально-творческого потенциала обучающихся – социально-педагогическая проблема	136
30.	***РАДЖАБОВ Мансур Рустамович***	Муҳандислик графикаси фанидан аудитория амалий машғулотларни ўқитиш методикасини такомиллаштириш	140
31.	***ТЎРАЕВА Дилрабо Эркиновна***	Бўлажак ўқитувчиларда компетентликни ривожлантириш – долзарб педагогик муаммо сифатида	146
32.	***ТУХТАШЕВА Рушана Садуллаевна***	Олий таълим муассасаларида масофавий таълимнинг интерфаол мулоқот жараёнини такомиллаштириш	150
33.	***ХАЙДАРОВА Олия Каххаровна***	Педагогик ижодкорликнинг креативлик потенциалини ривожлантиришдаги ўрни	155
34.	***ХАКИМОВА Малика Ўктамовна***	Техника олий таълим муассасаларида “муҳандислик графикаси” фанини ўқитишнинг дидактик таъминоти	159
35.	***ХАСАНОВА Мархабо Носировна***	Использование дидактических принципов для совершенствования методики обучения	164
36.	***ХАСАНОВ Рустам Адизович***	Многовариантные профессионально-педагогические функции и возможности педагога-тренера и их социальная значимость	170
37.	***YULDOSHEV Rustam Dilshod o’g’li***	Talabalar pragmatik kompetensiyalarini shakllantirish jarayonini pedagogik modellashtirish	174
38.	***XOLMIRZAYEV Nuriddin Abdullayevich***	Bo‘lajak maktab o‘qituvchisining ijtimoiy-madaniy kompetensiyani shakllantirishning nazariy asoslari	178
39.	***NURALIEVA Dildora Mamurjonovna***	Oilaga psixologik xizmat ko’rsatishni empirik o’rganishni tashkil etish metodologiyasi	182
40.	***MURODOVA Nafisa San’atjonovna***	“Texnologik ta’lim” yo‘nalishi talabalarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish bosqichlari	186
41.	***BOLTAYEVA Gulbahor Rustamovna***	O‘smir yoshidagi bolalarda stressning paydo bo‘lishi va uni bartaraf etish yo‘llari	190
42.	***JUMAYEV Abdilxakim Turdiyevich***	Gimnastika darslarida mashqlarni bajarilish metodlari	193
43.	***YUSUPBAYEVA Amangul Saparbayevna***	Voleybol sport turi orqali o'quvchilarning jismoniy sifatlarini rivojlantirishni takomillashtirish metodlari	195
44.	***МАМАТКУЛОВ Равшанжон Солижонович***	Значение предмета физического воспитания и спортивной метрологии в физическом воспитании молодежи	198

GIMNASTIKA DARSLARIDA MASHQLARNI BAJARILISH METODLARI

Jumayev Abdilxakim Turdiyevich
CHDPU Jismoniy madaniyat va sport
Kafedrasi kata o’qituvchisi

Ushbu maqolada Gimnastika mashqlarini o‘rgatishning usullari nihoyatda xilma-xil o’quvchilarni sog’lom turmish tarzini yaratish msalasiga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: *Gimnastika texnika jihoz mohirlik chaqonlik tezkorlik ehtiyotkorlik*

МЕТОДИКА ВЫПОЛНЕНИЯ УПРАЖНЕНИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ГИМНАСТИКОЙ

В данной статье основное внимание уделяется причинам травматизма на занятиях по физической культуре и его профилактике, формированию здорового мировоззрения у учащихся.

Ключевые слова: *Гимнастика, техника, мастерство, ловкость, скорость, осторожность.*

METHODS OF PERFORMING EXERCISES IN GYMNASTICS CLASSES

This article provides information on the causes of injuries in physical education classes and what medical control is aimed at creating a healthy lifestyle for students to prevent it.

Key words: *Gymnastics, technique, equipment, skill, agility, speed, caution.*

Kirish. Gimnastika mashqlarini o‘rgatishning usullari nihoyatda xilma-xil. Quyidagilar eng samarali va o‘rgatish tajribasida ko‘p foydalaniladigan usullar qatoriga kiradi.

Harakat texnikasi haqidagi tasavvurni hosil qiladigan va aniqlaydigan usullar:

a) o‘qituvchi talabalar bilan nutq orqali mashqlarni bajarilishini yetkazishi, suhbatlashishi, tushuntirishi, muhokama qilishi va boshqa shakllarni qo‘llashi kerak. Har bir so‘z aniq va obrazli, iboralar esa, qisqa va tushunarli bo‘lgandagina tarbiyalash ancha samarali hamda ta’sirli chiqadi, shunday holda o‘qituvchi bevosita yangi mashq o‘rgatish oldidan tayyorgarlik ishini muvaffaqiyat bilan o‘tkazishi o‘rgatish jarayonini boshqara olishi mumkin;

b) ko‘rgazmali qurollar (chizma va rasmlar, jadvallar, videolavhalar, odam gavdasining yumshoq simdan yasalgan va boshqa modellari, multiplikatsion rasmlar va h.k.lar) ko‘rsatish, sportchi mashqni bajarib ko‘rsatishi, turli ko‘rgazmalardan foydalanish (quyiroqqa qarang) lozim;

c) mashq texnikasi elementlarini chizmada tasviriy ko‘rinishida nusxalashtirish ketma-ket bajariladigan harakatlarni, sportchi gavdasi harakatini murabbiy tomonidan ko‘rsatilishi, harakat texnikasi ni og‘zaki yoki yozma tasvirlab berish, texnika vositalari yordamida harakatning ayrim parametrlarini qayta tasvirlab ko‘rsatish, bu sportchini u uchun yangi bo‘lgan mashqlarni tez o‘zlashtirishga va o‘rgatishning asosiy vazifasi bo‘lgan harakat ko‘nikmasi shakllanishini hai qilishga yordam beradi.

Ko‘maklashish va ehtiyotkorlik usullari

O‘qituvchining talabaga ko‘maklashishining xilma-xil usullari bor. Masalan, mashq bajarish paytida nima qilishni aytib turish, harakat vazifasining natijasi yoki bajarish usuii haqida oldindan yo‘l-yo‘riq ko‘rsatish va h.k.lar.

Ko‘maklashish va straxovka usullarining maxsus bir guruhi o‘qituvchi bilan talabaning birgalikdagi faoliyati bilan bog‘liq. Masalan, talaba harakat vazifalarini amalga oshirar ekan unga xatosini tuzatish, texnika elementlarini aniqlash yoki xavfsizlikni ta’minlash uchun jismoniy ko‘mak zarur bo‘ladi. Shu maqsadda o‘qituvchi, alohida dastlabki turish holatini qayd etishda, harakatlar ketma-ketligini takrorlashda, mashqni yaxlit taqlidan bajarishda talabaga yordam beradi. Bunda o‘qituvchi talabaning harakatini sekinlatib, sun’iy qarshilik hosil qiladi, muhofazani ta’minlab turadi.

O‘rgatish vaqtida bu usullarni qo‘ltash samaradorligi ko‘p jihatdan o‘qituvchining qobiliyatiga bog‘liq bo‘lib, u ayni shu paytda zarur bo‘lgan eng yaxshi usulni, talabaning qaysi tomonida turishini va mashqlarni birgalikda bajarish uslubini tanlay bilishi kerak. Shuning uchun o‘qituvchi o‘zining amaliy mehnat faoliyati davomida hamma usullarni maxsus o‘rganib va takomillashtirib borishi lozim.

Qo‘shimcha belgilar qo‘llash, avvalo, yangi gimnastik mashqlarni o‘zlashtirishni osonlashtiradi. Bunday belgilar harakat parametrlari haqidagi tasavvurni aniqlashtirib beradi, harakat faoliyatini to‘g‘ri bajarishga, bajarilgan harakat natijalarini aniq baholashga yordam beradi.

Ko‘rinadigan belgilar sifatida, odatda, quyidagilardan foydalaniladi: gimnastika jihozlarining ayrim qismlari, talaba gavdasining ba’zi qismlari, tabiiy belgi (mashq bajarilayotgan joy yaqinidagi buyum)lar, qo‘shimcha buyum (to‘plar, tayoqchalar, arg‘amchi)lar, shuningdek, maxsus chizilgan (masshtabli va oddiy) beigilar.

Akrobatika yo‘lakchalaridagi belgilarga muvofiq, akrobatika mashqlarini bajarish yuzasidan yoki gimnastika jihozlaridan sakragandan keyin muayyan chegarada yerga aniq qo‘nish yuzasidan talabaga berilgan topshiriq bunga misol bo‘la oladi.

Ayrim tovushlar (qarsak, hushtak) harakatga jo‘r bo‘lib turishi yoki sur’at va ritmni belgilab turishi mumkin. Bunday belgilar o‘qituvchi yoki o‘rgatishning texnik vositalari orqali berib turiladi. Tovushli belgilar davom etish vaqti va kuchining o‘zgarib turislii bilan ko‘rinadigan belgilardan farq qiladi. Bunday holat ulardan foydalanish imkoniyatini kengaytiradi, talabaning e’tiborini mashqlarni imo-ishoralar almashinishiga muvofiq bajarishga jalb qilish imkonini beradi.

Daktil imo-ishoralarni (signal) mashq bajarganda talabaning ko‘rib turib bajarishi qiyin bo‘lgan hollarda qo‘llasa bo‘ladi. Talabaning o‘zi nimagadir (gimnastika jihoziga, biror-bir belgiga) tayanib mashq bajarayotganini his etishi, unga harakatni faoliyat natijasi bilan taqqoslab ko‘rishi va o‘z harakatiga o‘zgartirishlar kiritishiga hamda mashq o‘rganishni davom ettirishni oqilona usullarini tanlashga yordam beradi. O‘qituvchining sun’iy daktil imo-ishrolar hosil qilishi (talaba gavdasining ayrim qismlariga qo‘l tekkizib qo‘yishi) ham talabani mashqlarni to‘g‘ri bajarishga majbur qiladi. Bu usullar samaradorligi o‘qituvchining kasbiy mahoratiga bog‘liq.

Yangi mashqlarni o‘rganish jarayonida har xil qo‘shimcha belgilarni (mo‘ljal) birga qo‘shib qo‘llash-o‘rgatish uslubiyatining talablaridan biridir.

O‘rgatishda texnik vositalardan foydalanish mashq bajarilishi natijasining sifatiga baho berishdan oldin aniq miqdoriy ma’lumot olish, bajarilishi kerak bo‘lgan mashqlar dasturiga o‘zgartirish kiritish, shuningdek, mashqlarni bajarish mobaynida qo‘yilgan xatolarni tuzatib borish imkonini beradi. Quyidagilar texnik vositalarga kiradi: eng oddiy o‘lchov asboblari (vaqt o‘lchagich, santimetrli lentalar, burchak o‘lchagiclilar); qayd qilish va yozuv apparatlari (diktofon videomagnitofon, kino va videokameralar, fotokameralar, dinamograflar), dastur va nazorat-axborot apparatlari.

Harakat ritmi (ayrim harakatlar)ning muayyan vaqt ichidagi ketma-ketligi yorug‘lik va tovush dasturlarini idrok etish hamda takrorlash gimnastika mashqlarini o‘rgatishda texnik vositalardan foydalanishga misol bo‘la oladi. Bunda yangi mashq o‘rgatish oldidan shu mashq haqida tasavvur hosil qilish uchun ham, yangi mashqni bajarish jarayonida harakat natijalari haqida tezkor axborot olish uchun ham foydalaniladi, ushbu holat o‘rgatish jarayonining boshqarishni osonlashtiradi.

Foydalinilgan adabiyotlar.

1.Nurmatov Farxat Abdalimov Jumayev Abdilxakim Turdiyevich Gimnastika va uni o’qitish metodikasi // o‘quv qo‘llanma 2022yil 17 mart nashr etildi;

2.JumayevA.T Gimnastika vositalari asosida talabalarni sport mahoratini oshirish SCIENTIFIC PROGRESS The 21st Century Skills for Professional Activity 2021 йил 28 dekabr

3. Jumayev A.T Turdiyev F.A Jismoniy ta’lim jaryonini milliy an’analar vositasida tashkil etishning metodik ta’limoti ARES 2-son 2021yil 12 dekabr 414-419 betlar

4. Jumayev A.T Turdiyev F.A “Boshlang’ich sinf o’quvchilarida harakatli o’yinlarni klaster usulida olib borish.” Муғаллим ҳэм узликсиз билимлендириў 2022 yil 17.02.

VOLEYBOL SPORT TURI ORQALI O'QUVCHILARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH METODLARI

Yusupbayeva Amangul Saparbayevna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Jismoniy madaniyat va sport kafedrasi oʻqituvchisi.

Mazkur maqolada voleybol oʻyini orqali oʻquvchilarnining jismoniy sifatini rivojlantirishning takomillashtirish metodalri haqida tahlil etilgan.

Kalit soʻzlar: *usul, taktika, texnika, kombinatsiya, egiluvchanlik, raqib, gʻalaba, koʻnikma, aktiv, passiv.*

МЕТОДЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ СТУДЕНТОВ С ПОМОЩЬЮ ВОЛЕЙБОЛА

В данной статье анализируются методы совершенствования физического развития учащихся посредством игры в волейбол.

Ключевые слова: *дметод, тактика, прием, комбинация, гибкость, противник, победа, умение, активное, пассивное.*

METHODS OF IMPROVING THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' PHYSICAL QUALITIES THROUGH THE SPORT OF VOLLEYBALL

This article analyzes the methods of improving the physical development of students through playing volleyball.

Key words: *method, tactic, technique, combination, flexibility, opponent, victory, skill, active, passive.*

Kirish. Voleybol mashgʻulotlaridagi qiyinchiliklarni, amaliyotda pedagogik jihatdan toʻgʻri amalga oshirishda tamoyillar tizimini aniqlash imkonini beradi.

Voleybol mashgʻulotlarida oʻquvchilarni jismoniy sifatlarini rivojlantirish jismoniy tarbiya sohasida ham, keyingi hayot faoliyati sohasida ham maksimal darajada jismoniy sifatlarini (texnikum, oliy ta’lim tizimi, oliy ta’limdan keyingi ta’lim, kasbiy faoliyatda) namoyon qilishga, oʻquvchini ilgʻor rivojlanishga yo'naltiruvchi tavsifi hisoblanadi.

METOD - yunoncha atama boʻlib, aynan «nimagadiryoʻl» degan ma’noni anglatadi, ya’ni maqsadga erishish yoʻlini bildiradi. Demak, har bir metodda har xil usullar mavjud. Bu usullar faqatgina bayon etib qolmasdan, balki oʻquvchilarga, bolalarga oʻrgatish sifatida ham qoʻllaniladi. Oʻrgatish jarayonida oʻqituvchi berayotgan bilim oʻquvchilar tomonidan har xil qabul qilinadi. Biri tez oʻrganadi, ikkinchisiga koʻproq vaqt talab etiladi. Oʻrgatish samaradorligi oʻqituvchining toʻgʻri usullarni tanlash va ishlata bilishiga bogʻliq. Bu metodlarni tanlashda vazifalar, tarbiyalashni ta’minlovchi oʻrgatish xarakteri, oʻquv materiallari, ularning imkoniyatlari, mashgʻulot sharoitlari hisobga olinadi. Shuning uchun quyidagi jismoniy tarbiya metodlarini koʻrib chiqish, ularning mazmunini toʻgʻri tushuna olish lozim. Jismoniy tarbiya jarayonida turli metodlar qodlaniladi.

Jismoniy sifatlarni rivojlantirishda mashq metodi - bu metod oʻquvchilar faoliyatini oqilona, maqsadga muvofiq tarzda va har tomonlama aniq tashkil etish, ularni akmeologik mezonlari va qoidalarini bajarishga odatlantirishdan iboratdir. Oʻzlashtirilgan jismoniy sifatlar bolalikdan tarkib toradi va yillar davomida mustahkamlanib boradi. Ota-onalar, oʻqituvchilar bolalarda jismoniy faollikning shakllanishini kuzatib borishlari zarur va shart.

Voleybol mashgʻulotlarida texnik-taktik mashqlar muayyan jismoniy xatti- harakatlarni koʻp marotoba takrorlashni oʻz ishiga oladi. Mashqlarga odatlantirish oʻquvchi uchun ongli va ijobiy jarayondir. Mashqlar natijasida oʻquvchining jismoniy sifatlari va jismoniy harakatlar borasidagi yangi bilimlar hosil qilinadi, bu bilan oʻquvchilarda jismoniy sifatlarning ameologik shakllanish darajasi rivojlanadi. Bu, odatda, muntazam jismoniy mashqlar orqali mustaxkamlanadi.

O’rgatish metodi - voleybol mashgʻulotlari jarayonida oʻquvchilarga jismoniy sifatlarning rivojlanishida faqat ularning jismoniy tayyorgarligiga emas, balki ijtimoiy xulq-atvor odatlarini ham shakllantirib borish nazarda tutiladi. Bunda oʻzaro munosabat jarayonida odatiy shakliga aylantirish maqsadida oʻquvchilarning ijobiy odatlarini doimiy oʻsishi uchun rejali va izshil tarzda tashkil qilinadigan turli jismoniy harakatlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.